

В статтє раскрывається суцність поняття компетенци как елемента професіональної підготовки в діяльності спеціаліста економічного напрямлення, а также види компетенци в системі “колледж – вуз”.

Подано до редакції 14.02.2008р.

© 2008

Олексієнко Л.Л.

МОДУЛЬНО-БЛОКОВЕ СТРУКТУРУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема підготовки економічних кадрів, що відповідають сучасним вимогам суспільства й розвитку виробництва, актуалізує проблему якісного утворення. У рішенні цієї проблеми більша роль приділяється вищій школі, пошуку шляхів модернізації навчального процесу у ній та способів активізації природного потенціалу особистості в оволодінні основами професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Існуюча джерельна база з проблеми модульно-блокового структурування навчального процесу представлена у роботах різних вчених (Г.Абрамова, Ю.Куницька, Н.Масюкова, В.Слободчиков, І.Якиманська та ін.).

Формулювання цілей статті... Аналіз сформованої вузівської практики дозволяє затверджувати, що:

1. Цілі традиційного навчального процесу у вищій школі не відповідають сучасній соціальній ситуації, оскільки він спрямовується переважно на відтворення предметних знань, умінь та навичок, передачу готових нормативів. Якість педагогічної освіти та підготовки конкурентно здатних фахівців до професійної діяльності вимагає розвитку їх суб'єктної позиції та оволодіння процедурами проектної діяльності.

2. Зміст навчальної інформації на лекційно-семінарських заняттях обмежується, як правило, предметним компонентом та характеризується багатопредметністю. Процесуально-діяльний компонент, що сприяє розвитку креативності майбутніх менеджерів, у змісті навчального матеріалу практично відсутній.

3. Навчальні програми дисциплін, які відображають предметний зміст навчання, не спрямовуються на розвиток креативності та рефлексії як механізмів проектування навчальної діяльності студентів.

4. Структурування наукового знання проводиться безвідносно до суб'єктної позиції майбутніх фахівців та їхній зміст не використовується для розвитку креативного ставлення студентів до професійної діяльності.

5. Лекційно-семінарська система не вирішує проблеми навчання студентів прийомам самоорганізації у нестандартній діяльності та розвитку творчого мислення через домінування у ній цінностей предметного змісту над цінностями особистісного та професійного зростання майбутніх фахівців.

6. Навчання в ситуації “слухаємо – відтворюємо почуте” не забезпечує позитивний вплив на розвиток креативності як основи нестандартної діяльності, механізму формування творчих здатностей та креативного ставлення до виконання професійних функцій.

Виклад основного матеріалу дослідження... Ціннісною підставою для організації ефективної підготовки майбутніх менеджерів в умовах вищої школи може бути ідея модульно-блокового структурування навчального процесу, реалізація якого припускає створення умов для розвитку креативності як механізму творчого рішення педагогічних завдань та виконання професійних функцій у самостійній діяльності.

Модульно-блокове структурування навчальної інформації дозволяє студентам включитися у креативно-рефлексивний процес, а на етапі самоактуалізації – забезпечує ним системне осмислення навчальної діяльності та власних професійних можливостей, творчих здібностей. Структурування наукового знання відповідно до особливостей праці менеджера та його особистостей розвиває у студентів потребу в самоосвіті та створює умови для саморозвитку їхніх творчих можливостей і креативного відношення до професійної діяльності. Без зміни позиції студента стосовно власної креативності та активності, до завдань особистісного розвитку – відбувається підміна власної зміни зовнішнім оволодінням технологічними засобами професійної діяльності [1]. Модульно-блокове структурування навчального матеріалу та методика побудови занять забезпечує одну з умов, що позитивно впливає на динаміку рівня, креативності у позитивну сторону – розвиваючи освітнє середовище, основою якого виступає не вплив викладачів, а педагогічна взаємодія, співробітництво та співтворчість у системі відносин “викладач – студенти”.

У ситуації педагогічної взаємодії, співробітництва та співтворчості проявляється індивідуальність кожного студента та його креативне ставлення до навчального, а потім й до професійної діяльності. Навчальні заняття з дисциплін повинні сприяти розвитку самосвідомості майбутніх педагогів і спонукати їх до вдосконалювання мислення та креативної діяльності студентів за рахунок оволодіння ними різними типами мисленнями – креативного, рефлексивного, критичного, проектувального. Усвідомлення власної значимості та знаходження творчого стилю діяльності у поєднанні з розумінням інших учасників навчального процесу та повагою до їхньої індивідуальності, креативності в діях стимулюють творче становлення особистості майбутніх фахівців [4].

Принцип модульності у структуруванні навчальної інформації покликаний усунути недоліки традиційного планування та проведення занять у вищій школі, насамперед, багатопредметність й мозаїчність змісту.

Під модулем ми, слідом за багатьма авторами, розуміємо функціональний комплекс, у якому ціль, навчальний зміст та технологія оволодіння їм об'єднані у систему високого рівня цілісності [2, с.260]. На основі комплексної дидактичної мети визначаються характеристики кінцевого продукту та послідовний ряд проміжних результатів. Це дозволяє виділити у навчальній роботі ряд етапів, визначити мету кожного з них, структурувати навчальну інформацію та продумувати технологію. Ланцюжок навчальних модулів визначає строгу послідовність їхнього вивчення. Кожен модуль складається з навчальних елементів, які мають цільове призначення, змістовне та технологічне наповнення.

І.С.Якиманська, розробляючи технологію особистісно-орієнтованого утворення, велику увагу приділяла блоковому структуруванню знань. У структурі навчального плану нею виділяються три блоки знань: предметні знання по наукових областях; мета-знання, що відбивають структуру знання та принципи його побудови та організаційно-технологічні знання, що виступають основою будь-якого виду діяльності. На її думку, блокова побудова навчального плану дає можливість:

- визначити номенклатуру тих видів діяльності, становлення яких повинне забезпечуватися навчальним процесом;
  - виявити той зміст, на якому види діяльності можуть розвиватися відповідно до їх особливостей, видами та формами репрезентації, характером прояву;
  - намітити терміни, вікові етапи, форми організації занять, у рамках яких становлення певного виду діяльності буде йти успішно... [5, с.41-42].
- Перевага блокового структурування навчальної інформації І.С.Якиманська бачить у тому, що на відміну від традиційної структури заняття, інформація будується на особистісно-діяльній основі. Принципове розходження полягає в тому, що навчальна інформація виступає не метою, а засобом. При блоковій побудові педагогічного знання головна мета полягає в тому, щоб виділити основні види діяльності, які необхідно "задати" для оволодіння, визначити ці види діяльності, організувати навчальний матеріал, що відповідає змісту та вимогам різних видів діяльності.

Блокове структурування навчальної інформації на індивідуально-діяльній основі забезпечує:

- гнучку диференціацію вимог до організації діяльності в рамках певної навчальної інформації, що відповідає програмі, конкретній темі досліджуваного курсу;
- організацію пізнавальної бази, необхідної для реалізації того або іншого виду навчальної діяльності;
- вільний вибір навчальної інформації, у якій студент може реалізувати себе як особистість, як майбутній професіонал;

Блокова подача навчального матеріалу дозволяє реалізувати не тільки навчальну програму, але й індивідуальну освітню програму. У навчальній програмі задана "тверда логіка проходження матеріалу, прийнята у науковому пізнанні, що відбиває соціомистецькі зразки змісту знань, уміння їх застосовувати, навички роботи з навчальним матеріалом і т.п." [5, с.46]. Навчальна програма немов би "знеособлена", тому що відбиває рух загальної наукової думки, а не індивідуальній програмі, що відповідає конкретній особистості. Навчальна програма у своєму змісті відтворює систему наукових знань, спеціально відібраних та заданих для засвоєння. Вона становить основу навчального блоку, обов'язкова для засвоєння кожним студентом. Але зміст блоку вміщає в себе й освітню програму, що носить індивідуалізований характер. Освітня програма гнучко пристосована до пізнавальних можливостей та схильностей студента, динаміці його розвитку в навчальному процесі. У її змісті враховується індивідуальна вибірковість особистості до змісту, виду й формі навчального матеріалу, характеру пізнавальної мотивації (інтереси, спрямованість, установки).

Освітня програма забезпечує зустріч знань, що склалися в суб'єктному досвіді особистості, зі знаннями, зафіксованими у суспільно-науковому досвіді. Завдання освітньої програми полягає в тому, щоб не ігнорувати суб'єктний досвід студента як не відповідний нормам навчальної програми, а "окультурювати" суб'єктний досвід як особистісно-значний. При блоковому структуруванні знання важливо забезпечити обмін та узгодження цінностей, змістів, значень, тому що далеко не будь-яке наукове знання, логічно істотне з позиції науки, є індивідуально-вартісним.

В основі навчального блоку передбачається репрезентація навчальної інформації в різній формі, для того, щоб надати навчальну можливість вибору тієї форми навчального матеріалу, у якій йому легше, комфортніше та результативніше працювати. Кожен блок інформації передбачає різні варіанти завдань, що дозволяють студентам різноманітнити характер та форми пізнавальної діяльності.

Блокове структурування навчального матеріалу дозволяє включати у зміст заняття не тільки систему знань, але й мета-знання з організації наукової інформації, правил їх перетворення у нових нестандартних ситуаціях. У навчальному блоці повинні сполучатися навчальний матеріал, що розкриває основні поняття, факти, явища в їхніх зв'язках та закономірностях, а також методи одержання цих знань. Сполучення інформативної та

процесуальній сторін навчального матеріалу забезпечує “не тільки її розвиваючий ефект, але й сприяє становленню дослідницького мислення учня, що відповідає природі його активної життєдіяльності”[5, с.48].

Змістовно-процесуальний підхід до побудови навчальної інформації у вигляді різних блоків дозволяє перемістити акцент із результатів пізнання на процес пізнавальної діяльності. Це допомагає “перебороти об’єктивно знеособлений репродуктивний характер засвоєння навчальної інформації та перейти до конструювання навчального матеріалу, що стимулює розвиток особистості з урахуванням її цінностей, змістів, характерним для неї досвідом сприйняття навколишнього світу, досвідом творчості на основі вже накопичених індивідуальних способів засвоєння, їхнього активного використання”[5, с.49].

Виклад системи знань у навчальному блоці не є самоціллю. Навчальна інформація використовується як засіб для виконання різних видів інтелектуальної діяльності та формування креативних відносин до виконання навчальних, а у майбутньому й професійних функцій.

Зміст навчального блоку повинен бути спрямований на становлення та розвиток професійного вигляду майбутнього менеджера, його індивідуальності у сукупності когнітивних, емоційних, мотиваційно-споживчих характеристик. Надання студентіві можливості пророблення різними способами навчального матеріалу, аналіз та оцінка їх як особистісних утворень, служить підставою діагностики процесу засвоєння навчальної інформації. Своєчасне діагностування динаміки професійного становлення та росту студентів виявляє особистісні особливості, зокрема, рівень креативності як показника їхнього професіоналізму. У блокову структуру навчальних занять вдало вписуються психолого-діагностичні методики, орієнтовані на вимір окремих психічних функцій (пам’яті, уваги, уяви, мислення). При цьому важливо практикувати методики, що виявляють особистісні переваги студентів у роботі з навчальним матеріалом, способів його пророблення.

Н.А.Масюкова, розвиваючи ідеї про блокове структурування наукового змісту, виділяє наступні блоки: аналітичний, проблемний, ціннісно-цільовий, теоретичний та нормативний [3]. Вона вважає, що вчитель повинен володіти не тільки предметним змістом, але й нормами діяльності, що забезпечують реалізацію навчальної програми. Професійна компетентність майбутнього фахівця формується у процесі спеціальної підготовки, у ході якої студент засвоює не тільки нормативи професійної діяльності, але й створює основу для подальшого вдосконалювання професіоналізму. Важливо акцентувати їхню увагу на рефлексивних та креативних характеристиках свідомості, що забезпечує гнучкий перехід його від контрольних функцій до критичних функцій, тобто пошук причин розбіжностей, що мають місце, між планованими та фактичними результатами роботи. Критичний підхід розвиває у майбутніх педагогів потребу в цілісному баченні власної діяльності та переусвідомленні її норм. Перенормування діяльності базується на креативності. Креативне відношення до виконання професійних функцій створює основу для впровадження нових норм діяльності.

Ю.І.Куницька думає, що “адміністративно-інструктивний шлях впровадження нових норм діяльності, по-перше, викликає протидію з боку вчителя; по-друге, не забезпечує прийняття їх на рівні власного змісту, що веде до формалізму у діяльності; по-третє, ставить вчителя у позицію об’єкта впливу, реалізатора діяльності виконавського типу, тобто не готує його до діяльності у режимі розвитку” [2, с.251].

Висновки... Таким чином, розглянуте модульно-блокове структурування навчального процесу як засіб розвитку креативних властивостей особистості майбутніх фахівців в умовах вищої школи. Особова увага була приділена розробці та реалізації модульно-блокового структурування навчального процесу, а також на взаємодії, співробітництві та співтворчості у системі відносин “викладач-студенти”.

Отже, блокове структурування навчального матеріалу містить у собі умови, які дозволяють студентам перейти від виконавської діяльності до управлінської, котра базується на креативності та рефлексії.

Література

1. Абрамова Г.С. Проблемы образования взрослых с точки зрения психолога // Образование, повышение квалификации и региональное развитие: Материалы Междунар. науч-практ. конф. (13-15 грудня 1994р.) – Минск: ИПК, 1994.
2. Куницькая Ю.И. Повышение квалификации педагогов в процессе освоения проектной деятельности // Профессиональное становление молодого учителя. – Минск: ГГУ им. Янки Купали, 2003.
3. Масюкова Н.А. Проектрование в образовании / Под ред. Б.В.Пальчевского. – Минск: Технопринт, 1999.
4. Слободчиков В.И. Развитие субъективной реальности в онтогенезе (психологические основы проектирования образования): Автореф. дис. д-ра психол. наук: 19.00.01; 19.00.07/ Рос. Акад. образования. – М., 1994.
5. Якиманская И.С. Технология личностно-ориентированного образования. – М.: Вересень, 2000.

Анотація

У статті розглядається проблема модульно-блокового структурування навчальної інформації в розвитку креативності як одного з показників професіоналізму майбутніх менеджерів.

Аннотация

В статье рассматривается проблема модульно-блокового структурирования учебной информации в развитии креативности как одного из показателей профессионализма будущих менеджеров.

Подано до редакції 31.01.2008.